

Issue 18 (2022)

VASTUULLISUUS

Pääkirjoitus
ruukku.journal.fi

Vastuullisuus taiteen ja taiteellisen työskentelyn kontekstissa

BILGE MERVE AKTAŞ, MIRA KALLIO-TAVIN AND MAARIT MÄKELÄ

Tässä RUUKKU-julkaisun numerossa tarkastelemme vastuullisuutta taiteen ja taiteellisen tutkimuksen kontekstissa viiden eksposition ja kolmen puheenvuoron kautta. RUUKKU-julkaisun teemanumero *Vastuullisuus* täydentää ja jatkaa seitsemännen Art of Research -konferenssin teemoja. Konferenssi järjestettiin Aalto-yliopiston Taiteiden ja suunnittelun korkeakoulussa 3.–4.12.2020. Konferenssin keskusteluja täydentääksemme kutsuimme työssään vastuullisuuden teemoja käsitteleviä tutkijoita tarjoamaan teemanumeroon sopivia ekspositioita.

Kuten teemanumeron kutsun yhteydessä totesimme, vastuullisuus kytkeytyy keskeisiin vallan, historiallisuuksien, kontrollin, vapauden, saatavuuden ja välittämisen kysymyksiin, jotka tunnistavat sisäistetyn ymmärryksen elämästä planeetallamme yhdessä muiden ihmisten, lajien ja materiaalien kanssa. Vastuullisuudesta on usein keskusteltu osana politiikkaa, oikeudenmukaisuutta ja eettisiä valintoja yhdistettynä valtaan ja ihmisen toimijuuteen. Kun ajattelemme jonkun olevan vastuussa jostakin, oletamme kyseisen henkilön vastaavan päätöksistään ja niiden seurauksista. Vastuun ottaminen tarkoittaa, että vastuussa oleva ihminen kykenee toimimaan tai olemaan osa toimintaa, välittää kyseisestä toiminnasta ja on halukas tarkastelemaan sen seurauksia. Siten vastuullisuuteen liittyy henkilökohtainen tai kollektiivinen samastuminen tilanteisiin, joista ihminen kokee olevansa vastuussa, ja sen seurauksena tietynlainen empatia ja välittävä suhde näihin tilanteisiin.

Viimeaikaisiin kehityskulkuihin sisältyvät ontologinen käänne kohti relationaalisuutta, ymmärrys siitä, että ihminen on jatkuvassa tulemisen (*becoming*) tilassa sekä ihmisen roolin korostuminen materiaaliseksi muuntumisen prosessissa. Näiden kehityskulkujen myötä vastuullisuudesta on tullut sisäänrakennettu eettinen ehto, kun ollaan tekemisissä maailman kanssa (Washick ym. 2015). Donna Harawayn (2016) termi *response-ability* eli vastuunottamisen tai vastaamisen kyky viittaa eettiseen herkkyyteen ja sen mukaan toimimiseen. *Response-ability* ei ole ulkoa määrätty joukko veloitteita tai sääntöjä olemassa oleviin ja ennalta saneltuihin tilanteisiin. Ennemmin on kyse siitä, että kehittää ja laajentaa kykyään ottaa vastuuta muita varten ja muiden kanssa elämisestä. Harawayn käsitteen yksi

olennainen osa on, että se pyrkii vaalimaan kollektiivista tietämistä ja tekemistä. Vastuullisuus on siis myös sisäistä ja vaatii paljon työtä.

Taiteellisen tutkimuksen kontekstissa, kollektiivisessa tai yksilöllisessä, vastuullisuuden käsitteen voi nähdä näkökulmana tai asenteena, joka aktivoi kriittistä ajattelua ja monimuotoisia välittämisen käytänteitä. Taiteellisen tutkimuksen tekijät Mika Hannula, Juha Suoranta ja Tere Vadén (2014, s. 5) tuovat esiin, että taiteelliseen tutkimukseen, aivan kuten mihin tahansa tulkintaan, liittyy vapauden ja vastuun kaksinaisuus. Tutkijat kutsuvat näiden kahden välisen tasapainon löytämistä kontekstin luomiseksi ja muistuttavat, että se vaatii *artikulaatiota, muotoilua, keskustelua, ylläpitoa ja uudistamista*. Tällaisten vastuiden seurauksena taiteilija-tutkijat luovat tilannesidonnaista ja ei-staattista, prosessin aikana tapahtuvaa kontekstualisointia.

Halusimme tutkia vastuullisuutta eri konteksteissa, ja kutsuimme taiteilija-tutkijoita tarkastelemaan sitä omien, muiden tai yhteistyönä toteutettujen töiden kautta ja pohtimaan vakiintuneita ajatuksia uudesta perspektiivistä. Kuinka tuottaa uutta ajattelua, tietoa, kokemusta ja kenties uusia käytäntöjä ja poetiikkaa näistä näkökulmista käsin? Esitimme kutsussa seuraavanlaisia kysymyksiä: Mitä vastuullisuus tarkoittaisi arkisena käytäntönä aikana, jolloin elämän jatkuminen planeetalla edellyttää välitöntä uudelleenarviointia? Minkälaisia välittämisen, huolehtimisen ja hoivan muotoja elämän jatkuminen planeetallamme edellyttäisi? Mitä mahdollisuuksia taiteellisella tutkimuksella on vaikuttaa vaativiin ihmisen ja ympäristön välisiin kysymyksiin, mukaan lukien ei-inhimilliset toimijat?

Valitut ekspositiot käsittelevät vastuullisuutta monesta eri näkökulmasta ja havainnollistavat, mistä taiteilija-tutkijat välittävät ja tuntevat olevansa vastuussa. Ekspositiot osallistuvat keskusteluun koskien olemassaoloa muiden kanssa sekä kollektiiviseen olemiseen ja tekemiseen. Ekspositioissa käsitellään muun muassa maisemaa, kulttuuria, kehon politiikkaa ja taiteellisia prosesseja erilaisten taiteellisen työskentelyn muotojen, kuten valokuvauksen, videoteosten, gastronomian, improvisoidun musiikin, esittämisen, savitöiden ja piirtämisen, kautta. Kirjoittajat tarkastelevat yksilöllisiä ja kollektiivisiä vastuita itseä, maailmaa, ihmisryhmiä ja muiden kuin ihmisten muodostamia ryhmiä kohtaan.

Lisäksi teemanumero tuo samalla esiin taiteilija-tutkijoiden vastuun liittyen oman työskentelyn ja tutkimuksen jakamiseen. Taiteellisen tutkimuksen performatiivinen ja käytännönläheinen aspekti avautuu usein kullekin tekijälle ominaisin tavoin. Taiteellinen tutkimus syntyy yleensä tilannesidonnaisen tiedon ja kokemusten kautta. Tutkimusprosessi ilmenee monesti tavoilla, jotka liittyvät tutkimus- ja työskentelykohtaisiin olosuhteisiin. Tästä syystä myös tutkimuksen kontekstista, menetelmästä, asetelmasta ja ilmaisusta tulee tilannesidonnaista, ja ne vaativat tietynlaisten kuvailutapojen löytämistä. Tämän numeron ekspositiot havainnollistavat, miten taiteilija-tutkijat ottavat vastuuta käyttämistään

työvälineistä ja kirjoitustyyleistä, joilla he selittävät ja perustelevat ajatteluaan. Teemanumero sisältää viisi ekspositiota, joiden sisältö on esitelty alla.

Marinos Koutsomichalis käsittelee maisemaan liittyvän taiteellisen tutkimuksen tekemistä sekamuotoisten, maksimalististen, materialististen ja performatiivisten keinojen avulla. Kirjoituksessaan *"Exploring North Nordic Landscapes in a 'hyper-constructive' Fashion"* Koutsomichalis tutkii Pohjoismaita hyperkonstruktivisin menetelmin. Hän ehdottaa hyperkonstruktivistista menetelmää metodologiseksi välineistöksi luovaan ja post-fenomenologiseen maantieteelliseen tutkimukseen. Ekspositiollaan Koutsomichalis havainnollistaa, kuinka multimodaalisia ja multisensorisia työvälineitä voidaan hyödyntää maisemantutkimuksessa. Ekspositio itsessään on multimodaalinen ja interaktiivinen, ja se toimii hyperkonstruktivisena tapana käsitellä maisemien tarkastelua ihmisten ja muiden kuin ihmisten kokemusten kautta.

Rebecca Close käsittelee vastuullisuutta kehopoliittisena tekona ekspositiossaan *"Gestures and Inscriptions in Ceramics and Sound: A Combined STS, Queer Marxist and Artistic Research Approach to the Study of Reproductive Politics"*. Close tarkastelee lisääntymispolitiikkaa teoreettisesta ja taiteellisesta näkökulmasta ilmiönä, jota on tarpeen määritellä jatkuvasti uudelleen. Tutkimalla taiteellisia eleitä ja inskriptioita Close käsittelee biologisen ja sosiaalisen lisääntymisen piintynyttä ja hierarkkista jäsentymistä ja tarjoaa taiteellisia tutkimusmenetelmiä marxilaisille queer-tutkijoille.

Karin Emilia Hellqvist esittelee ekspositiossaan *"Solastalgia: Layers of Caring"* autoetnografisen kokeellisen projektin, jonka ääniteokset hän loi yhteistyössä kahden kollegansa kanssa. Ilmastomuutoksen ja sulavan jään herättämä huoli sai Hellqvistin tutkimaan arktisen jään ääniä viulun ja digitaalisten työvälineiden avulla. Hän esiintyy yhdessä jään kanssa ja tarkastelee samalla vastuullisuuden liittyvää solastalgian käsitettä, joka on yhtä aikaa "surua siitä, mitä on jo menetetty, ja pelkoa siitä, mitä tulevaisuus voi tuoda tullessaan". Hellqvistin pyrkimys on herättää keskustelua jaetusta huolesta ja huolenpidosta jäätä kohtaan.

Arja Anneli Kastinen käsittelee *"Connected Alone"*-ekspositiossaan kantelemusiikkia kulttuurisesta näkökulmasta. Kastinen pureutuu aiheeseen karjalaisen kanteleimprovisaation tutkimuksen, työpajojen ja kanteleella improvisoinnin kautta: hän etsii tapoja, joilla suullista perinnettä voidaan tutkia suullisin keinoin, esimerkiksi taiteellisen tutkimuksen välityksellä. Kastinen tarkastelee kanteleensoittovideoiden avulla improvisaatiota osana luovaa työskentelyä. Ekspositiossa vastuullisuutta tarkastellaan perinnetiedon ja -tapojen kontekstissa, ja lopulta kyseenalaistetaan musiikin funktio kokemuksena: yksityisenä matkana ja sisäisenä kommunikointina sekä jaettuna yhteisöllisenä kokemuksena.

"Responsibility towards the Void"-ekspositiossa **Mike Croft** tarkastelee vastuullisuutta piirtämällä ja konseptualisoimalla tyhjyyttä (*void*). Croft rakentaa ajattelunsa ja aiheensa Toiseuden (the Other) käsitteen varaan ja tutkii taideteosten

luomiseen sisältyviä vastuita. Croft avaa ajatteluprosessiaan avoimesti esittelemällä muistikirjamerkintöjään, piirustuksiaan, videoitaan ja valokuviaan, joiden kautta hän kannustaa katsojaa/lukijaa seuraamaan ajatteluaan. Ekspositiossa käsitellään visuaalisten elementtien ja tekstin kautta tyhjyyttä, tilaa ja poissaoloa sekä viivoja, näkemistä, representaatioita ja simulaatioita. Samalla kun Craft viittaa katsojaan/lukijaan tekstin jäsentämisen yhteydessä, hän tulee käsitelleeksi auktoriteetin – tässä tapauksessa tekijän – vastuuta ja katsojan kokemusta taiteoksen äärellä.

Viiden eksposition lisäksi esittelemme tässä numerossa kolme muuta puheenvuoroa. "Taiteellisen tutkimuksen kolme vaihetta" -artikkelissa taiteilija-tutkija **Mika Elo** tarkastelee taiteentutkimusta takautuvasti alan käytäntöjen ja kehityksen kautta. Lisäksi hän pohdiskelee alan seuraavia askelia sen perusteella, kuinka asiat ovat kehittyneet. Elon artikkelia seuraa kahden väitöskirjan lehtiöt. **Arja Karhumaan** väitöstilaisuuden lektio visuaalisen viestinnän muotoilun alalta on vuodelta 2021, ja **Hanna-Kaisa Korolaisen** väitöstilaisuuden lektio muotoilun alalta vuodelta 2022.

Haluamme kiittää kaikkia taiteilija-tutkijoita, jotka lähettivät töitään ja osallistuivat tämän teemanumeron tekemiseen: kiitos mielenkiinnosta aihetta kohtaan ja kärsivällisyydestä prosessin aikana. Lisäksi olemme kiitollisia tarkastajien avulaisuudesta ja heidän tekemästään työstä. Kannustamme kaikkia lukijoita tutustumaan tämän numeron ekspositioihin ja pohtimaan vastuullisuutta oman alansa näkökulmasta.

Teemanumeron toimittajat Bilge Merve Aktaş, Mira Kallio-Tavin ja Maarit Mäkelä.

Pääkirjoituksen suomenkielinen versio lisätty 25.10.2022.

Lähteet:

- Hannula, M., Suoranta, J., & Vadén, T. (2014). Artistic research methodology. *Narrative, Power and the Public*.
- Haraway, D. (2016). *Staying with the trouble: Making kin in the Chthulucene*. Durham: Duke University Press.
- Washick, B., Wingrove, E., Ferguson, K. & Bennett, J. (2015). Politics that matter: Thinking about power and justice with the new materialists. *Contemporary Political Theory* 14, 63–89. <https://doi.org/10.1057/cpt.2014.19>

RUUKKU – Studies in Artistic Research. Julkaisija: Taideyliopisto, Aalto-yliopisto, Lapin Yliopisto. www.ruukku.journal.fi

Tämä pääkirjoitus julkaistiin alun perin verkkosivumuotoisena. Tämä PDF on luotu vuonna 2026, ja siinä on alkuperäisestä poikkeava ulkoasu.

Tekijänoikeus ja lisenssi: Tekijänoikeus pysyy tekijällä. Julkaisija soveltaa numerosta 15 eteenpäin Creative Commons -lisenssilauseketta: Kaikki tämän kausijulkaisun sisältö, pois-sulkien yksittäiset logot, kuvat, ääni- ja videotiedostot ja muut taiteelliset tuotannot on lisen-soitu Creative Commons Nimeä-EiKaupallinen-EiMuutoksia 4.0 Kansainvälinen -lisenssin alle.